

■ Brāļu Kauperu iesaistīšana izrādē ir veiksmīgs solis, jo viņi ir tieši tik līdzīgi, kādi mēdz būt dvīņi, un tomēr tik atšķirīgi, lai skatītājs apjaustu, kurš ir Grīģis un kurš – Lipsts. Tas atbilstoši sižetam tik labi nevedas Čappai (Elza Rūta Jordāne), kura nevilšus nonāk attiecībās ar abiem. Foto - Agnese Zeltiņa

KLĀVA MEĻĻA LEĻĻU TEĀTRIS

Latvijas Nacionālā teātra izrāde *Dumpīgā Rīga* dziesmuspēles žanru interpretē kā spēli ar klišejām, izkāpinot tēlus līdz karikatūru limenim

Teksts **Atis Rozentāls**

Labsirdīgi ironiskā intelektuālā Klāva Meļļa aizraušanos ar paša pieredzē līdz šim mazāk apbētiem žanriem – mūziklu *Meža gulbji* un dziesmuspēli *Dumpīgā Rīga* – var mēģināt skaidrot ar režisora vēlmi pārbaudīt savus spēkus vēl neiekarotā teritorijā. *Meža gulbju* gadījumā ironiskā distance bija jūtama vairākās ainās, radot visai savādus risinājumus, taču publika to norija kā tīru mantu, Raimonda Paula mūzikas un topošo Dailes teātra aktieru vokālā snieguma tīrības fascinēta.

Dumpīgā Rīga ir cits gadījums. Šim Rutku Tēva romānam nav iestudēšanas tradīciju, Ernesta Mediņa mūzika ir sarakstīta konkrētajam iestudējumam un skatītājiem līdz šim nav pazīstama. Taču, jo ilgāk rit izrāde, jo skaidrāk izkristalizē-

jas sajūta, ka inscenējuma mērķis ir nevis izstāstīt kādu stāstu, bet izspēlēt iespējami daudz klišeju, kuras saistās ar pseido-vēsturisku melodramu iestudēšanu.

PĀRSPĪLĒTIE ŽESTI

No repertuāra politikas viedokļa dziesmuspēles iekļaušana piedāvājumā ir mērķtiecīgs solis, jo pēc šādiem produktiem joprojām ir pieprasījums. Komēdiju un muzikālo izrāžu nobīdīšana uz neatkarīgo producentu kompāniju pleciem ir izraisījusi situāciju, ka skatītājiem visā Latvijā regulāri pieved klāt līdzīgas estētikas uzvedumus un pieradina pie tiem. Pieprasījums pēc muzikālām izrādēm, ieskaitot salīdzinoši nopietnos Jāņa Lūsēna mūziklus, ir nenoliedzams, bet valsts teātri pēdējos gados šajā laucīnā, tāpat kā komēdiju segmentā, nav pārāk čakli, un arī režisoru, kuri, kā teikt, zinātu drēbi, mums nemaz nav tik daudz.

Publikas reakcija, rakstot un izsakot ko-

mentārus par Nacionālā teātra izrādi, liecina, ka tā augstu vērtē izklaidējošu, viegli uztveramu sižetu un iespēju atpūsties, kā dzirdēju sakām, «pēc grūtas darba dienas». Manuprāt, problēma ir tajā, ka skatītāji labticīgi par tīru mantu pieņem to, par ko režisors cenšas ironizēt. Klāva Meļļa pieeju izrādei varētu raksturot kā leļļu teātri ar dzīvām lellēm – katrā tēlā tiek uzsvērti tikai viena rakstura īpašība.

Aktiera un rakstnieka Rutku Tēva jeb Arveda Mihelzona (1886–1961) dēku romāni, kuros varam nojaust Aleksandra Dimā tēva ietekmi, ir tikuši no jauna izdoti XX gadsimta 90. gados, tomēr vislielāko atpazīstamību autors ieguvis no Rīgas kinostudijas filmām *Vella kalpi* un *Vella kalpi Vella dzirnavās*, kurās pirmavots (padomju izdevniecības to nedrukāja) gan piedzīvojis pārmaiņas scenārija autoru Aleksandra Leimaņa un Jāņa Anerauda izpildījumā. Šovasar pa Latvijas estrādēm vismaz desmit reizes ceļos Jura Millera

KATRS AKTIERIS IRAS CAURI ŠIM TRĀDIRĪDIM, CIK SPĒJ

producētā *Vella kalpu* skatuves versija.

Vella kalpi brīžiem tiek piesaukti arī kā *Dumpīgās Rīgas* iedvesmas avots. Zināmā mērā tam var piekrist, gan raugoties uz Bertas Vilipsones veidotajiem kostīmiem, gan analizējot izrādes tēlu sistēmu – drosminieku pretstāvi ļaunajiem rātskungiem –, turklāt sižetā ievīta arī kāda krietna mūķene un pustraks zinātnieks, kas ir komiska loma ar tādu kā Daniela Rēbusa funkciju. Vēlme izkāpināt komiskos tēlus līdz galējībai brīžiem tomēr rada intensīvu neērtības sajūtu, jo, kā ikviens pārspīlējums, arī komisko raksturu izkāpinātība noved pie pārbolītām acīm un pārvērstām balsīm.

Man arī gribētos zināt, vai pārspīlētie žesti, tostarp kora zēniem, ir uz režisora vai kustību konsultantes Ramonas Galkinas sirdsapziņas. Vienā brīdī tu saproti, ka skatītāji nemaz tik ļoti nesmejas un arī starp ainām neaplaudē, bet viņi novērtē, ka kāds cenšas, lai remdētu viņu alkas pēc izklaidējoša satura. Kaut sižets jau nemaz nav tik dzīvespriecīgs – šajā ziņā tas patiešām ir tuvāk Dimā, nevis *Vella kalpiem*.

AI, AI, IZVAROTĀ JAUNAVA

Rutku Tēva savērtptā sižeta izejas punkts ir tā dēvētie Kalendāra nemieri (1584–1589), pretojoties Stefana Batorija centieniem ieviest Gregora kalendāru. Uz šī fona tiek risināta melodramatiska līnija par Mārtiņa Gīzes centieniem atbrīvēties Rīgas rātes sindikam Vellingam, kurš savulaik izvarojis Gīzes iemīļoto Mariju. Tēlu sistēmas «kalendāra nemieri» sadalā iezīmēti trīs rātskungi, kuri cits citu uzrunā mīlvārdoņos, bet uzskatāmi par galvenajiem neliešiem. Voldemāra Šoriņa Ekem un Ivāra Pugas Tastijam nav īpaši daudz darāmā. Mārcis Maņjakovs ar pieredzējušu neliešu lomu atveidotāja šarmu manipulatoru Vellingu spēlē līdzīgu Vurmam no Šillera *Viltus un mīlas*.

Divi galvenie dumpja cēlāji, kuri ātri apmet kažoku uz otu pusi, – Rīgas Doma skolas rektors Mellers un viņa palīgs Šmuljāns Mārtiņa Brūvera un Matīsa Kučinska izpildījumā – ir diezgan vienkārši, bet ar atšķirīgu fanātisma pakāpi, jo Matīsa Kučinska izvalbītais skatiens savā pārspīlētībā ietilpst tajā tēlu kategorijā, kurā režisors apzināti šķērso gaumes robežu. Politiskajā līnijā tautas lomu spēlē Rīgas Doma zēnu kora dalībnieki, radot

iespaidu par Kalendāra nemieriem kā bērnu dumpi. Taču korim ir arī vēstītāja funkcija, iezīmējot melodramatisko līniju, jo tieši pusauga zēni dzied Klāva Meļļa sacerēto tekstu par Marijas izvarošanu, pantus pabeidzot ar nopūtu «ai, ai».

Madaras Botmanes Marija ir nelaimīga cietēja, kuras dziedātie vārdi poētiskuma ziņā šķiet aizlienēti no kāda Māras Zālītes krājuma, turklāt, būdama pieaugušu dēlu māte, šī Marija joprojām ir, lai arī plānprātīga (izrādes formulējums), tak skaistule. Raimonda Celma Gīze, atgriezies Rīgā, vairāk par visu vēlas atbrīvies Vellingam, bet tiek ierauts nemieros, kuru iemesls viņam nešķiet pārāk svarīgs. Raimonda Celma problēma ir tā, ka viņa varonis ir funkcionāls un ir pamaz iespēju aizķerties aiz kādas rakstura īpašības. Ap nelaimīgās mīlestības līniju grupējas divi izteikti karikatūriskā atslēgā veidoti tēli – Egila Melbārža Marijas tēvs Eniņš un Aināra Ančevska Špuks –, kā arī salīdzinoši interesantas, jo dzīvīgākas, sieviešu lomas – Līgas Zelģes mūķene Ģertrūde un Elizabetes Lielmanes vai Elzas Rūtas Jordānes Čappa, kurai ir attiecības ar vienu no Marijas dvīņiem. Edgars un Emīls Kauperi ir skatuviski pievilcīgi, ne vien dziedoši, bet visnotaļ organiski arī aktieriski, lai arī uz hiperaktīvo skatuves partneru fona salīdzinoši pabikli. Noliecējami šāda lomu atveidotāju izvēle ir gudrs gājieni no mārketinga viedokļa un arī attaisnojās, turklāt dvīņi reizē ir un nav līdzīgi, sajaukt viņus var tikai sižeta ietvaros, un ir jaušamas arī tēlu raksturu atšķirības, lai cik minimāli ieskicētas. Var just, ka jaunajiem māksliniekiem vismaz pašlaik viss šis vēl ir aizraujošs piedzīvojums, ko viņi ar prieku izbauda.

Vitālu un gana svarīgu, kaut nelielu, lomu – zemnieci Lauru – nospēlē Daiga Gaismiņa, savukārt Kārlis Reijers kā Stefans Batorijs runā pārspīlētā basā un nēslēpti jautraīnās par savu *Deus ex machina* lomu.

VAI STĀSTS PAR RĪGU?

Libreta idejiskais uzsvars – vismaz formāli – ir Rīgas daudzzināšana, ko izceļ scenogrāfes Austras Sņiķeres izvēle izmantot Rīgas nosaukuma burtus kā dekorācijas elementus. Tomēr Klāvs Mellis, kurš melodramu pētījis arī maģistra darba līmenī, tieši melodramatisko sižeta pavedienu nevilus izvīrza izrādes priekšplānā. Ne tik sen Klāva Meļļa domubiedrs, mūzikas teātra speciālists un trupas *Kvadrifrons* līdzdibinātājs Evarts Melnalksnis, pārmetta Latvijas Nacionālajai operai un baletam, ka, iestudējot Gaetāno Doniceti *Mīlas dzērienu*, ir palaista garām iespēja to interpretēt mūsdienīgi, taču līdzīgu pārmetumu varam izteikt arī Klāvam Mellim. Izlaist pirms pašvaldību vēlēšanām izrādi par Rīgu un rātes pretstāvi dumpiniekiem parādīt tikai kā jautru jezgu nozīmē apzināti neizmantojot iespējas kontekstualizēt šo sižetu ar mūsdienām, lai gan izrādes programmiņā piesaukts gan barikāžu laiks, gan Lietussargu revolūcija.

Izrādes beigās vīrs kāda nogalināta varoņa (neatklāsim – kura) galvas no šņorbēniņiem nolaižas nimbs, liecinot par Klāva Meļļa humora izjūtu. Tomēr izrādi kopumā skatīties nav pārāk aizraujoši. Varbūt līdzētu lielāks atsvešinājums, kas ļautu skaidrāk noprast iestudējuma veidotāju mērķus. Pašlaik katrs aktieris iras cauri šim trādirīdim, cik spēj. ■

DUMPĪGĀ RĪGA

Nacionālajā teātrī 21.V, 15., 16.X plkst. 19
Biļetes *Biļešu paradīzes* tīklā EUR 12–45